FR. R. KREUTZWALDI NIM.
EESTI NSV RIIKLIK AVALIK RAAMATUKOGU

# TEADUS JA USK INIMESE TEKKIMISEST

ANNOTEERITUD SOOVITUSNIMESTIK

TALLINN
1954

Pajupuu, E.

ARH

A-20198

FR. R. KREUTZWALDI NIM.
EESTI NSV RIIKLIK AVALIK RAAMATUKOGU

# TEADUS JA USK INIMESE TEKKIMISEST

ANNOTEERITUD SOOVITUSNIMESTIK

TALLINN
1954

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
24159

ARHIIVKOGU

Käesolev annoteeritud kirjanduse soovitusnimestik aitab ellu viia ÜK(b)P Keskkomitee otsust 1944. aastast «Teadus- ja haridusalase propaganda organiseerimise kohta», kus juhitakse tähelepanu vajadusele elanikkonna hulgas laialdaselt organiseerida loenguid ning vestlusi ja korraldada populaarsete brošüüride ning artiklite ettelugemist maailmaruumi ehitusest, Päikese ja Maa tekkimisest, põhilistest astronoomilistest nähtustest, elu tekkimisest ja arenemisest, inimese põlvnemisest, inimkeha ehitusest jne.

Küsimus elu tekkimisest ja arenemisest maakeral ja eriti inimese põlvnemise probleem pakub suurt huvi paljudele lugejatele. Selleks, et võimaldada lugejail terviklikult tutvuda kogu küsimusega, ongi koostatud käesolev kirjanduse soovitusnimestik. Edaspidi on raamatukogul kavas loodusteadusliku ja teaduslik-ateistliku kirjanduse propageerimise eesmärgil välja anda soovitusnimestikke ka teiste lugejaid huvitavate küsimuste kohta, nagu «Teadus ja usk maailmaruumi ehitusest», «Elu tekkimisest ja arenemisest maakeral».

Käesolev soovitusnimestik on määratud otseselt lugejale enesearendamiseks ja on seega esimene sellelaadne Fr. R. Kreutzwaldi nim. Eesti NSV Riikliku Avaliku Raamatukogu väljaanne.

Raamatud antud soovitusnimestikus on paigutatud sellises järjekorras, nagu neid on soovitav lugeda. Kõigepealt on esitatud marksismi-leninismi klassikute teosed, milles on käsitletud inimese põlvnemise ning arenemise küsimusi, edasi on näidatud populaarteaduslikud raamatud ja brošüürid, mis annavad ülevaate teaduslikest teooriatest inimese antropogeneesis (s. o. teaduses inimese põlvnemisest), jutustavad inimese tekkimise ajaloost, meie esivanematest ja nende eluviisidest ning näitavad ilmekalt usundlike oletuste ebateaduslikkust.

Soovitusnimestik abistab ka raamatukoguhoidjat kirjanduse soovitamisel vastaval teemal, raamatute väljapanekute organiseerimisel, kirjanduse ülevaadete ja ühislugemiste korraldamisel ning vestlusõhtute läbiviimisel loodusteaduslikul ja teaduslik-ateistlikul temaatikal. Soovitusnimestik abistab ühtlasi lektoreid vastavasisuliste loengute ja vestluste ettevalmistamisel.

## TEADUS JA USK INIMESE TEKKIMISEST.

> Töö «. . . on inimese kogu elu esimeseks põhitingimuseks ning sealjuures niisugusel määral, et me peame teatavas mõttes ütlema: töö on loonud inimese enese».
>
> *F. Engels. Looduse dialektika. /M./, 1953, lk. 132 (vene keeles).*

Mitmesugustel rahvastel on kaugest minevikust säilinud palju legende ja muinasjutte esimeste inimeste tekkimisest. Neist levinenum on usulis-piibliline maailmavaade, mille järgi olevat inimese loonud jumal enda näo järgi ja enda sarnasena. Nii see religioosne maailmavaade kui ka kõik teised legendid ja fantastilised jutustused ei oma midagi ühist teaduslike vaadetega inimese tekkimise kohta.

Teadusel inimese tekkimisest on väga pikk ajalugu. Juba antiikaja teadlasi ja filosoofe-materialiste ei rahuldanud muinasjutud Maakera ja sellel asuvate inimeste loomisest jumala poolt. Aastasadade vältel teaduse poolt kogutud faktid õõnestasid üha enam religioosse maailma-

vaate aluseid. Suur vene teadlane M. V. Lomonossov (1711—1765) avaldas kindlat veendumust selles, et kogu maailm ei ole olnud algusest peale säärases olekus nagu praegu, vaid temas on toimunud suured muudatused ja asjatult arvatakse, et kõik on korraga loodud.

Hävitava löögi ebateaduslikele teooriatele loomade, taimede ja inimese tekkimise kohta andis Darwini õpetus. Charles Darwin (1809—1882) oma töödes «Liikide tekkimine» ja «Inimese põlvnemine» tõestas rohkete faktide põhjal, et tänapäeval esinevad loomad ja taimed on miljoneid aastaid kestnud arenguprotsessi tulemus. Darwin tõestas samuti, et ka inimene on arenenud loomariigi esindajate hulgast, põlvnedes inimahvist. Darvinism lükkas ümber naiivse maailmavaate, et inimene on loodud jumala enda kuju ja näo järgi. Siiski ei suutnud Darwin luua terviklikku inimese põlvnemise teooriat, ei suutnud lahendada saladust, mil viisil arenes ahv inimeseks.

Alles suured filosoofid-revolutsionäärid Marx ja Engels selgitasid, et peamine erinevus inimeste ja loomade vahel seisneb töös, oskuses valmistada tööriistu ja nende tööriistade abil toota inimeste eluks vajalikke materiaalseid vahendeid. Tähtsaks sammuks edasi selle probleemi lahendamisel oli F. Engelsi teos «Töö osa ahvi inimeseks muutumise protsessis», mis oli kir-

jutatud 1874. a. paiku, kuid avaldati alles peale F. Engelsi surma 1896. aastal. Selles töös tõestas Engels, et töö on peamiseks teguriks, mis tegi ahvist inimese. Ta näitas et inimene koos oma mõtlemise ja mõistusega tekkis inimsarnase ahvi pikaajalise loomariigist eraldumise protsessi tagajärjel. Seejuures tekkis see eraldumine mitte «jumalikust armust», vaid selle põhjuseks oli töö — tööriistade tootmine ja elatusvahendite hankimine.

Seega on töö selleks võimsaks teguriks, mis tõstis inimese kõikidest loomadest kõrgemale, mis muutis ta arukaks, mõtlevaks olendiks, kes teravalt erineb kõigist loomadest. Töö muutus inimese olemasolu põhitingimuseks, ainukeseks progressi tõukejõuks, loendamatute materiaalsete ja kultuuriliste väärtuste loojaks. Uusimad avastused inimese arenemisloo valdkonnas on kinnitanud F. Engelsi mõtteavaldusi töö mõju kohta inimeste kujunemisele. Inimese põlvnemine ahvist on teaduslikult kindlaks tehtud.

TRÜ Raamatukogu

**Engels, F. Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine.** Tln., 1946. 196 lk.

F. Engels üldistades teaduse andmeid ürgkogukondlikust ühiskonnast näitab, kuidas kauges minevikus tekkis ja arenes perekond, sugukond, eraomand ja riik. Ta näitab ühiskonna arengu seaduspärasust ja sõltuvust tootmisviisist ja põhjendab ühest ühiskondlik-majanduslikust formatsioonist teise ülemineku paratamatust. F. Engels kirjutab, et just tööviljakuse tõus ja tööjaotuse kujunemine, mis viis saaduste vahetamisele, tekitas eraomandi ja sai aluseks ka klasside tekkimisele. Märkides, et riik on relvaks valitseva klassi huvide kaitsmisel, töötas Engels välja marksistliku õpetuse riigist, mida edasi arendasid V. I. Lenin ja J. V. Stalin.

Arvukate faktide najal tõestab F. Engels, et eraomand, klassid ja riik pole alati eksisteerinud, vaid tekkisid ja arenesid kindlal ühiskondlik-majandusliku arengu astmel ja paratamatult kaovad ka arengu teatud etapil. Seega lükkab F. Engelsi teos ümber kodanlike ajaloovõltsijate ja reaktsiooniliste sotsioloogide väited, et ekspluataatorlik klassiühiskond ja inimeste jagunemine vaesteks ja rikasteks on jumala enese poolt seatud ja seega vankumatu ning igavene.

**Stalin, J. V. Kas anarhism või sotsialism?** — Teosed. 1. kd., lk. 283—356.

J. V. Stalin kaitseb ja arendab edasi marksistliku õpetuse teoreetilisi aluseid — dialektilist ja ajaloolist materialismi. Selgelt ja lühidalt võtab J. V. Stalin kokku materialistliku maailmavaate seisukoha looduse ja inimühiskonna arengu ajaloo kohta. Teose teises osas «Materialistlik teooria» kaitseb J. V. Stalin inimese põlvnemise teaduslikku teooriat. J. V. Stalin

rõhutab, et loomariigi arenemisele järgnes teatavat liiki ahvide tekkimine, millele hiljem järgnes inimese tekkimine. Ta näitab, millist tähtsust omas püstikäimine artikuleeritud kõne tekkimisele ja kõne mõju teadvuse ning mõtlemise arengule. Püstikäimine asetas inimese pikkamööda ka kõige kasulikumasse seisundisse ümbritseva maailma suhtes ja laiendas tema silmaringi.

**Stalin, J. V. Marksismist keeleteaduses.** Tln., 1953. 105 lk.

J. V. Stalini keeleteaduses pöörettekitanud tööde teoreetiline tähtsus ulatub üle keeleteaduse piiride. «Marksismist keeleteaduses» kuulub marksismi-leninismi teoste varasalve ja omab suurt tähtsust kõigi teadusalade läbitöötamisel. Vastuses D. Belkinile ja S. Furerile, viidates inimese põlvnemisele loomariigist, kriipsutab J. V. Stalin veelkord alla kõne tähtsust inimkonna arengus. Ta rõhutab, et just häälikuline keel oligi inimkonna ajaloos üks neid jõude, mis aitas inimesel eralduda loomariigist ja ühineda ühiskondadeks, arendada oma mõtlemist, organiseerida ühiskondlikku tootmist, edukalt võidelda loodusjõududega ja jõuda selle progressini, mis meil on praegusel ajal.

**Timirjazev, K. Charles Darwin ja tema õpetus.** Tln., 1947. 279 lk.

Teos sisaldab suure vene loodusteadlase ning revolutsionääri K. A. Timirjazevi artikleid darvinismi kohta. Artiklites kajastub Timirjazevi kui Darwini innuka poolehoidja ja tema õpetuse tulise propageerija võitlus darvinismi eest.

Tsaari-Venemaa reaktsioonilised loodusteadlased-antidarvinistid ei suutnud taluda loodusnähtuste mate-

rialistlikku seletamist, vaid toetusid teoloogiale. Materialistlik lähenemine loodusele, eriti aga inimese põlvnemise küsimusele loomariigist, oli neile vastuvõtmatu. Kaitstes ja edasi arendades darvinismi materialistlikku olemust andis K. A. Timirjazev halastamatu löögi idealismile ja müstikale, katsetele asendada teadus religiooniga, materialism idealismiga. Käesolev raamat annab ühtlasi ülevaate Darwini õpetusest ja selle pöörettekitavast tähtsusest loodusteaduses.

**Saveljev, L. Jäljed kivil.** Trt., 1947. 336 lk.

Raamat jutustab huvitavalt ja kõigile arusaadavalt Maa tekkimise ajaloost ja sellest, kuidas Maa peal tekkis ja arenes elu esimestest ainuraksetest organismidest ja vetikatest kuni kõrgemate taimede ja imetajate loomadeni. Raamatu viiendas osas on antud inimese arenemislugu alates tema kaugetest ahvitaolistest esivanematest kuni kiviajani. Raamatut lugedes selgub, milline suur osa on teadusel — geoloogial, antropoloogial, arheoloogial inimese tekkimise ajaloo uurimisel ja kuivõrd naiivne tundub selle kõrval piibli väide, mis räägib, et Maa, taevatähed, taimed, loomad ning inimene loodi jumala poolt kuue päeva vältel.

Raamatu väärtust vähendab autori ebakriitiline lähenemine mitmesugustele teaduslikele teooriatele, kusjuures ta ei tee küllalt selgelt vahet seisukohtade vahel, mis on juba teaduse poolt kinnitust leidnud, ja nende vahel, mis on veel vaieldavad.

**Nesturh, M. Inimese esivanemad.** Tln., 1953. 72 lk.

Raamat jutustab elavalt ja lihtsalt, kuidas pika ajaloolise arenguprotsessi resultaadina toimus ühis-

kondliku tööprotsessi tõttu inimkujuliste ahvide muutumine inimesteks. Toetudes geoloogilistel kaevamistel tehtud avastustele ja leidudele viib autor lugeja kaugesse minevikku ja annab huvitava ülevaate inimese kujunemise protsessist eelajaloolisel ajal — esimestest ahv- ja ürginimestest, nende eluviisidest ja arengutingimustest. Autor jutustab kõige esimesest ahvinimesest Jaava saarel — pitekantropusest ja järgmisest astmest kõige vanema inimese arenemises, hiina ahvinimesest — sinantropusest. Lõpuks jutustab autor meie esivanemate neandertallaste ja kromanjoonlaste välimusest ja eluviisidest. M. Nesturhi raamat annab huvitava ülevaate teekonnast, mille inimkond on läbinud, nüüdisaegse rahvastiku ajaloost, ürginimeste eluviisidest ja elutingimustest.

**Šmidt, G. Töö osa inimese kujunemisel.** Tln., 1951. 72 lk.

Marksismi-leninismi klassikud on korduvalt märkinud, et kõige olulisemaks erinevuseks inimese ja looma vahel on töö, mis on inimeste olemasolu esimene põhitingimus. Uusimad avastused inimese arenemisloo valdkonnas on kinnitanud neid mõtteavaldusi töö mõju kohta inimeste kujunemisel ning võimaldavad võrdlemisi üksikasjaliselt rekonstrueerida inimese evolutsiooni staadiume. Käesolev raamat selgitabki töö osa ahvi inimeseks kujunemisel. Autor võrdleb nüüdisaegseid inimesi nüüdisaegsete inimtaoliste ahvidega, jutustab ürgsete inimeste eluviisidest ning näitab, kuidas ürgsete inimeste kauakestnud muundumise tulemusena kujunes ürgse ühiskonna arenemise käigus välja oma bioloogiliste iseärasuste poolest täiesti uus liik inimesi — homo sapiens ehk mõistusega inimene.

**Plissetski, M. Teadus ja usk inimese tekkimisest.** Tln., 1951. 28 lk.

Brošüüris käsitletakse teaduse ja usu seisukohti inimese tekkimise küsimuses. Autor näitab, et inimese ilmumine Maa peale ei toimunud mitte ühekorraga, jumala tahtmisel, nagu jutustab piiblilegend, vaid see toimus loomariigis miljoneid aastaid kestnud arengu tulemusena. Rea teiste küsimuste kõrval valgustatakse brošüüris Stalini preemia laureaatide A. P. Okladnikovi, M. A. Gramjatski ja V. A. Sinelnikovi avastust Tešik-Taši koopas Usbekistanis. Avastanud neandertali inimeste asula Kesk-Aasias, lükkasid nõukogude teadlased ümber välismaa reaktsioonilste õpetlaste keskel levinenud ebateadusliku teooria, et neandertali inimesi polevat kunagi Kesk-Aasias elanud. Autor tõestab faktilise materjali põhjal teaduse ja usu vastandlikkust ka inimese tekkimise küsimuses ja näitab usundlike oletuste mitteühtivust teaduse andmetega.

**Roginski, J. Uusi teooriaid inimese põlvnemisest.** Tln., 1948. 27 lk.

Brošüüris vaadeldakse teooriaid, mis käsitlevad inimese põlvnemise perioodi tema ürgseimas vormis. Uued seisukohad põhinevad peamiselt nõukogude teadlaste uurimustel. Autor kritiseerib kodanlike õpetlaste reaktsioonilisi väljamõeldisi inimeste tekkimise ning arenemise kohta ja näitab, et nende idealistlikud vaatekohad on ammu materialistliku teaduse poolt kummutatud. Brošüüris antakse lühike ülevaade hüpoteesist «puudel elamise staadium» inimese esivanemate evolutsioonis, inimkonna algkodu küsimusest ja selle mitmesugustest lahendustest. Rääkides inimese tekkimise teguritest eri autorite valgus-

tuses, rõhutatakse brošüüris dialektilise materialismi määratut tähtsust antropogeneesi probleemi õigel lahendamisel.

**Mikluhho-Maklai, N. Reisid.** Tln.-Trt., 1950. 362 lk.

Kuulus vene õpetlane N. Mikluhho-Maklai pühendas palju aastaid Vaikse ookeani saarte hõimude — paapuade, uugrite jt. eluviiside, kõne ja välimuse tundmaõppimisele. Tehtud tähelepanekutest kõnelebki käesolev päevik. Õpetlase-humanistina, kolonisaatorliku poliitika ja orjuse vastu võitlejana, orjastatud rahvaste õiguste kaitsjana purustas Mikluhho-Maklai oma antropoloogiliste vaatluste tulemusel reaktsioonilised vaated rasside ebavõrdsusest. Ta tõestas kõigi meie ajal elavate inimeste bioloogiliste ja anatoomilis-füsioloogiliste iseärasuste täielikku samasust ning kinnitas, et rassilistel tunnustel pole midagi ühist vaimse ja tööalase tegevusega. Elades Uus-Guinea kirdeosa elanike paapuade keskel näitab Mikluhho-Maklai suure faktilise materjali põhjal, et üksikute suguharude ja rahvaste kultuuriline mahajäämus pole sugugi seletatav nende bioloogiliste omadustega, vaid selle määravad nende suguharude ajaloolise arenemise tingimused.

## NIMESTIKUS ESITATUD KIRJANDUSE ALFABEETILINE LOETELU


Lk.

Engels, F. Perekonna, eraomanduse ja riigi tekkimine . . . . . 8

Stalin, J. V. Kas anarhism või sotsialism? . . 8

Stalin, J. V. Marksismist keeleteaduses. . . . 9

Mikluhho-Maklai, N. Reisid. . . . . 13

Nesturh, M. Inimese esivanemad. . . . . 10

Plissetski, M. Teadus ja usk inimese tekkimisest. 12

Roginski, J. Uusi teooriaid inimese põlvnemisest. 12

Saveljev, L. Jäljed kivil. . . . . 10

Šmidt, G. Töö osa inimese kujunemisel. . . . 11

Timirjazev, K. Charles Darwin ja tema õpetus. . 9

Koostaja E. Pajupuu
Vastutav toimetaja R. Aare

„Kommunist". Tell. nr. 3464. 2500. MB 11522. 24. 06. 1954.

На эстонском языке

Наука и религия о происхождении человека.
Аннотированный рекомендательный указатель.

Tasuta

ej

Tasuta

A-20198

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00387562 4